

Tamás Dénes

TÉRBE VETETTEN

Szöllősi Mátyás budapesti költő, prózaíró, fotográfus legutóbbi verseskötete¹ az összegzés jegyében készült, ahogy általában a „válogatott és új versek” címkével ellátott kötetek esetében történni szokott. Az alkotó harmadik verseskötetéről lévén szó talán elsietett a szándék – nem tudok én ebben nem egy jól kigondolt marketingfogást látni –, amit azonban igazol a kötet hangulata és poétikája, amely egységesen gördül végig a köteten, egy határozott lírai hangot szólaltatva meg.

Mellbevágó a kötet borítója. Külön rezonálhat bennünk, ha tudjuk, egy gyimesi tájrészletet látunk, miközben egy ősi sejtetem jelzi: egy táj nem tartozik senkihez és semmihez, a táj szabad. Fent tömör köd, lennebb tömött fenyőkkel borított, beszakadó völgy, míg emberi jelenlétére csak egy apró fakunyhó utal, kijelölve az emberi ügykedések tágabb viszonyrendszerét. „Elindulsz úgy, hogy itt maradni minden” – mintha ide, ehhez a látványhoz próbálna kötni bennünket a könyv a borítóra kiemelt verssora, miközben sejteti, nem maradhatunk meg ebben az egyszerre idilli és kísérteties tájban, ki kell lépnünk az emberi történések világába, a kilépés minden felsebző kockázatával együtt.

Pedig az idill még marad egy rövid időre. A kötet első, kiemelt verse még tartja ezt a hangot. Az első versszakát egészében idézem:

*„a vágyam mindig is a könnyű
ébredés volt figyelni a felhők
vonulását a fák között az ablakon át*

1 Szöllősi Mátyás: *Szabad*. Budapest, 2022, Helikon Kiadó.

*függöny nélkül élni hol halk szívdobbanás
visszhangja rázza csupán az ütőér falát
mint meleg fény a hajnali ködöt* (5. o.)

Erre kontráz rá a következő versszak első sora, „a reggel mégis súlyos dobbanás”, töri meg az idillt, amivel tulajdonképpen el is kezdődik Szöllösi Mátyás verseskötete, behúzza az emberi történések súlyos rendjébe.

Nem véletlen ez a lassú kezdet tőlem, úgy érzem, hangolnom kell az olvasót arra a versvilágra, ami Szöllösi Mátyás kötetéből kibontakozik. Egyszerre darabos és törékeny ez a világ. Olyan történések, fordulók mélyébe von, amelyek felkavarják, felsebzik az embert, a versek ezeknek az érintettségeknek a mélységét kutatják, próbálják feltárni eseményrendjüket, rejtélyességük mibenlétét. Többnyire szabadverseket olvashatunk, amelyek azonban erős ritmizáltsággal bírnak, gyakran belső, de sorvégi rímekkel is összefogva. Maga a nyelvezet régies, mondhatni, de ez azt jelenti, hogy nem a ma megszokottan csapongó, túlretorizált, különböző beszédmódokból hibridizált vagy éppen a hétköznapiságban tobzódó versnyelvet használja a költő, hanem szinte az alapszavakhoz nyúl, kevés költői eszközt használva, az emberi élet elemi viszonyaihoz, alaptörténéseihez keresve a nyelvi fedezetet.

Az egész kötetre jellemző egyfajta erős narratív ihletettség, ennyiben a kötet erősen emlékeztet Györffy Ákos *A távolodásban* című utolsó verseskötetére, amelyekben szintén egyfajta történetvázra való egyszerűsítés jellemzi a verseket.² Történetek versben – ez is lehetne a kötet alcíme, miközben mégsem rövidre vágott prózaszövegeket olvassunk, amiből kimaradtak az átkötő mondatok. A kiemelés és a sűrítés áthelyezi a súlypontokat az elmesélhetőről. „Amíg bent tágul, kint csomósodik a tér” (53. o.) – talán ezzel az egy sorral lehet a legpontosabban visszaadni, mi történik a versekben. A kint és a bent egymásra vetítése, a lélek és a test, a benti történések és a külvilág eseményei, térbeli feltételei közötti összefüggések, egymásba tükröződések kibontása szabja meg a versek mozgásterét. Ne felejtjük el, egy fotóművésszel van dolgunk, aki térbeli-képi összefüggésekbe emberi megélés- és kifejezőmódokat tud belelátni. A térben, a tárgyak viszonyrendszerében a lélek tájai, megélései találnak kapaszkodókat maguknak, s ezen a módon rendeződnek sorokká, versekké a kötetben.

2 Györffy Ákos: *A távolodásban*. Budapest, 2021, Magvető.

Mi születik ebből az alapállásból?

A kötet négy ciklusra szabdalt. Az első versciklus a „Kamaszkor” címet viseli, amivel tulajdonképpeni tartalmára is utalás történik, hiszen ennek a ciklusnak tulajdonképpeni tétje a gyerekkori történe-
sekre való emlékezés. „Gyulladás” a címe a második ciklusnak, amely valójában egy betegség kórtörténete. A „Noktürn” című egy szerelmi kapcsolat állomásait követi nyomon, bár tájversek is tarkítják. A leg-
összetettebb és a legtöbb írói nővumot a „Szégyenlős álmok” című utolsó ciklus tartalmazza. Ebben szerepversek olvashatók, amelyekben a költő nagy gondolkodók, festők és zeneszerzők, irodalmi, bibliai, mitológiai alakok maszkját veszi magára.

Úgy látom, a következetesen végigvitt, poétikai megformáltság mellett a kötet verseire egyfajta minőségi egyenetlenség jellemző. Sok versnél éreztem, hogy kevés bennük mind a tartalom, mind a költői művelet. Belecsap a villám a marhákat terelő dédapába (*Villám, csapás* 42–45. o.). Igen, megtörtént, jött a vihar, a dédapa a fa alá menekült egyik marhával, és ott lelték végzetüket. Amivel be kell érünk, azok a leírás, a részletezés költői műveletei, amelyek legfeljebb az átélhetőség mélyítését szolgálják. Hangulatfestés – ez történik. Másrészt ennek a versnek a párversében ugyanez a leírásmód kozmikus léptékűvé tágul, valamilyen egyetemes kifejezőmódot keresve magának (*Vihar*, 37–39. o.). „Nagy üveg volt fönt a nap. / Kárörvendő tisztasága, / ahogy a var a sebre, / kúszott rá a tájra fokozatosan.” Tiszta, szikrázó kép, amely ugyanakkor valamilyen mély emberi jelentőséget hordoz. Több ilyen jól kimunkált, költőiségükben is komplex érzékletességet hordozó sort olvastam volna.

Sok vers esetében érezhetjük, hogy elolvasásuk után legfeljebb valamilyen általános és üresen csengő igazsággal maradunk. Igen, a betegség miatt elveszitheti a munkáját az ember, ahogy azt is meg kell tapasztalnia, hogy képtelen a szexuális együttlétre. Mintha a költő néhány vers esetében nem tett volna meg mindent, hogy behatoljon a költői anyagba. Ennek a típusú költészetnek, véleményem szerint, a legnagyobb kihívása a pontosság. Mivel események, átéltségek, nagy fordulatok leírása a tét, ezek kérik a megfelelő szavak megtalálását, annak élményét, hogy a versben helyükre kattannak a szavak, a mondatok, és mi olvasók rajta vagyunk a történéson, részesülünk azok gazdagságában, komplexitásában. És Szöllösi tudja hozni ezeket a

mondatokat, s ilyenkor olyan régi, nagy elődök nyomdokaiban jár, mint Rilke, József Attila, Pilinszky.

Számomra a kötet főleg a második felétől, valahonnan a harmadik ciklus közepétől kezd igazán működni, ahonnan, gondolom, az új versek kezdődnek. Mintha az új Szöllösi erősebb lenne, mint a régi. Prózai műveinek terjedelmes kimunkáltsággal mintha a lírában is gyümölcsözővé tudnának válni. Innen egyre több mondat talál be, a versek szikár, időtlen képei több helyen égnék bele a tudatba. A szerepversek pedig még jobban levetkőzik magukról azt, ami esetleges, efemer. Érződik, ez már egy önálló költészet, amely bátran nyúl a nagy alkotók, a jelentős személyiségek világához, belőlük építkezik, mindezt azért, hogy saját érzékenységéről, érintettségének tágasságáról tudósítson.

A kötet utolsó verse Sziszüphosz mítoszát írja újra. Megidézem a vers utolsó sorait, már csak azért is, hogy egybecsengessem a kötet kezdő-soraival.

*„Órákig tart egy mozdulat. Az alkony
ezernyi fénye hívogat magához,
majd eljön az a pillanat, mikor
a látóhatár összeszűkül, ég
a testem és a szikla is lazul.
Elengedem. Vagy ő enged el engem.
És én csak nézem, ahogy visszahull.”* (179. o.)

Kulcsversről beszélhetünk, hiszen a kötet már a címében is a „szabad” kifejezés jelentésköreinek felfejtésére buzdít. Camus szerint a boldogság keresése a kulcsa Sziszüphosz mítoszának, akiben Camus egy modern hőst lát, hiszen az élet értelmének a kérdését kutatja. Boldognak kell elképzelnünk Sziszüphoszt, mondja. De vajon szabadnak-e?

„Elengedem. Vagy ő enged el engem” – erre a feloldhatatlan bizonytalanságra is lehet szűkíteni a szabadság kérdését, sugallja számomra a vers zárata. A szikla itt mindannak a szimbólumává válik, ami élete során megtörténik egy emberrel: gyerekkor, betegség, barátság, szerelem, művészet. Szöllösi verseit olvasva saját kitettségünk mértéktelenségéről vehetünk mintákat. Elérnek, felsebzenek a világ történései, valamilyen mélyebb, szertelenebb történésrendbe vonva be minket – tudatja.

Nevezzük ezt szabadságnak.